ЯКЩО ОСОБА ЧЕРЕЗ ПСИХІЧНУ ХВОРОБУ НЕ МОЖЕ НАДАТИ УСВІДОМЛЕНУ ПИСЬМОВУ ЗГОДУ НА ПОМІЩЕННЯ ЇЇ ДО ПСИХІАТРИЧНОГО ЗАКЛАДУ, ТО ТАКЕ ПОМІЩЕННЯ ПОТРЕБУЄ ВИКЛЮЧНО РІШЕННЯ СУДУ – КЦС ВС[1]

Верховний Суд (Касаційний цивільний суд)

Реферат. Колегія суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду в постанові від 23 липня 2024 р. у справі № 758/4817/23 (провадження № 61-4195св24) розглянула позов про визнання незаконною госпіталізації недієздатної особи до психіатричного закладу. Позивач — батько й один з опікунів сина, визнаного недієздатним, який перебуває в інтернаті, — стверджував, що сина на підставі направлення, оформленого з грубими порушеннями законодавства, помістили до КНП «Клінічна лікарня “Психіатрія”», де той перебував п'ять днів. Суди першої та апеляційної інстанцій у позові відмовили, вважаючи, що госпіталізація відбулася за усвідомленою письмовою згодою пацієнта. КЦС ВС скасував ці рішення і позов задовольнив. Правова аргументація ґрунтується на ч. 1 ст. 13 Закону України «Про психіатричну допомогу», статтях 29 і 55 Конституції України, статтях 3 і 5 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, рішеннях Конституційного Суду України від 2 червня 2016 р. (справа № 1-1/2016) і від 20 грудня 2018 р. (справа № 1-170/2018) та практиці ЄСПЛ. Суд звернув увагу, що рішенням про визнання сина позивача недієздатним установлено одночасну наявність обох критеріїв: він не усвідомлює значення своїх дій і не керує ними, а медичних даних про покращення його психічного стану на день госпіталізації матеріали справи не містять. Тому підписаний пацієнтом документ «Усвідомлена згода особи на госпіталізацію до психіатричного закладу» не свідчить про добровільність. Суть правової позиції: поміщення недієздатної особи, яка за станом психічного здоров'я не здатна надати усвідомлену письмову згоду, є примусовим і потребує рішення суду; інакше воно непропорційно обмежує її право на свободу та особисту недоторканність і порушує ст. 5 Конвенції. Постанова має значення для судових психологів і психіатрів, які оцінюють здатність особи усвідомлювати значення своїх дій і керувати ними, а також для опікунів, адвокатів і закладів психіатричної допомоги: формальний підпис пацієнта не замінює судового контролю, якщо медична документація не підтверджує відновлення його здатності до усвідомленого волевиявлення.

Ключові слова: психіатрична допомога, примусова госпіталізація, недієздатна особа, усвідомлена згода, право на свободу та особисту недоторканність, стаття 5 Конвенції про захист прав людини, судовий контроль, опіка, Касаційний цивільний суд.

If a Person Is Unable, Due to Mental Illness, to Give Informed Written Consent to Placement in a Psychiatric Institution, Such Placement Requires a Court Decision: Civil Cassation Court of the Supreme Court

Verkhovnyi Sud (Kasatsiinyi tsyvilnyi sud).

Abstract. Psychiatric hospitalisation of legally incapacitated persons raises questions about the validity of their consent and the need for judicial review. In its resolution of 23 July 2024 in case No. 758/4817/23, the Civil Cassation Court within the Supreme Court of Ukraine examined a claim by the father and co-guardian of an incapacitated man living in a residential care home, who had been admitted for five days to a municipal psychiatric hospital on a referral allegedly issued in gross breach of the

law. The lower courts dismissed the claim, finding that the patient had given informed written consent. The Supreme Court set aside their decisions and granted the claim. Its reasoning draws on Article 13(1) of the Law of Ukraine "On Psychiatric Care", Articles 29 and 55 of the Constitution of Ukraine, Articles 3 and 5 of the European Convention on Human Rights, decisions of the Constitutional Court of Ukraine of 2 June 2016 and 20 December 2018, and the case law of the European Court of Human Rights. The court noted that the judgment declaring the son incapacitated had established both legal criteria, inability to understand the meaning of his actions and inability to control them, and that the file contained no medical evidence of improvement on the day of admission. A signed consent form therefore could not make the hospitalisation voluntary. The court held that placing an incapacitated person who cannot give informed written consent in a psychiatric institution is involuntary and requires a court decision; otherwise it disproportionately restricts liberty and security of person and violates Article 5 of the Convention. The ruling is relevant to forensic psychologists and psychiatrists assessing capacity, to guardians and to lawyers.

Keywords: psychiatric care, involuntary hospitalisation, legal incapacity, informed consent, right to liberty and security, Article 5 ECHR, judicial review, guardianship, Supreme Court of Ukraine.

Першоджерело: *Постанова Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду від 23.07.2024 у справі № 758/4817/23 (провадження № 61-4195св24).*[2] *Реферат оприлюднено в журналі 29.08.2024.*

References

1. Verkhovnyi Sud (Kasatsiinyi tsyvilnyi sud). Yakshcho osoba cherez psykhichnu khvorobu ne mozhe nadaty usvidomlenu pysmovu zghodu na pomishchennia yii do psykhiatrychnoho zakladu, to take pomishchennia potrebuie vykliuchno rishennia sudu – KTSS VS [If a Person Is Unable, Due to Mental Illness, to Give Informed Written Consent to Placement in a Psychiatric Institution, Such Placement Requires a Court Decision: Civil Cassation Court of the Supreme Court] : referat. Sudovo-psykholohichna ekspertyza. Zastosuvannia polihrafa i spetsialnykh znan v yurydychnii praktytsi. 2024. Vol. 9, No. 4 (52). URL: https://expertize-journal.org.ua/zovnishni-novyny/13215-yaksho-osoba-cherez-psihichnu-hvorobu-ne-mozhe-nadati-usvidomlenu-pismovu-zgodu-na-pomishennya-yiyi-do-psihiatrichnogo-zakladu-to-take-pomishennya-potrebuye-viklyuchno-rishennya-sudu-kcs-vs (onovlena versiia vid 29.08.2024). [in Ukrainian].

2. Postanova Kasatsiinoho tsyvilnoho sudu u skladi Verkhovnoho Sudu vid 23.07.2024 u spravi № 758/4817/23 (provadzhennia № 61-4195sv24) [Ruling of the Civil Cassation Court Within the Supreme Court of 23.07.2024 in Case No. 758/4817/23 (Proceedings No. 61-4195Sv24)]. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/120719844 (data zvernennia: 04.11.2026). [in Ukrainian].